

BALYS SRUOGA (1896–1947)

Biografija. Poetas, dramaturgas, prozininkas. Gimė Baibokų kaime, Biržų apskrityje. Studijavo Rusijoje, Sankt Peterburgo ir Maskvos universitetuose literatūrą, slavistiką, teatro ir meno istoriją, domėjosi teatru, dalyvavo lietuviškuose vaidinimuose. Apgynė disertaciją iš lietuvių tautosakos ir gavo filosofijos daktaro laipsnį. Nuo 1924 m. dėstė Kauno, vėliau Vilniaus universitete rusų literatūrą, pasaulinio teatro kursą, įsteigė teatro seminarą, o kiek vėliau ir akademinę dramos studiją. Nuo 1930 m. ėmė reikštis kaip dramų kūrėjas.

Karo metais Sruoga kartu su kitais Lietuvos intelektualais buvo fašistinės Vokietijos įkalintas koncentracijos stovykloje Štuthofe (Lenkija). Išgelbėtas iš lagerio Sruoga grįžo į Vilnių, bet čia jau neberado savo šeimos: žmona su dukra, ieškodamos jo, buvo pasitraukusios į Vakarų. Grįžęs iš lagerio, Sruoga parašė

Dievų mišką, nepalūžusio žmogaus liudijimą. Knyga buvo parašyta per du mėnesius, bet jos leidyba užtruko – knyga buvo išleista tik praėjus 10 metų po rašytojo mirties. Rašytojas mirė 1947 m., palaidotas Rusų kapinėse Vilniuje.

2005 m. pagal knygą *Dievų miškas* sukurtas meninis filmas (rež. Algimantas Puipa).

Slapyvardžiai. Visą savo gyvenimą Sruoga jautė aistrą teatrui, todėl jo slapyvardžiai – tarsi teatro kaukės ar paslėpti vaidmenys. Štai keletas jų: Sirakuzinas, Ašigalis, Svajus, Markizas Tigrui Nėrkonori, Padegėlis Kasmatė.

Poezija. Jaunystėje Sruoga kūrė eilėraščius. Jis buvo [simbolistas](#) (lietuvių literatūroje [simbolizmas](#) susiformavo 20 amžiaus pradžioje). Svarbiausiais ir gražiausiais poeto eilėraščiais laikomi „Supasi, supasi lapai nubudinti“, „Baltai gulbei“, „Ūkanotoji“.

Dramos. Vėliau B. Sruoga rašė tik dramas. Jis parašė poetines dramas *Milžino paunksmė* (1932), *Kazimieras Sapiega* (1941) ir kt. *Milžino paunksmė* – istoriniais faktais paremta drama, iškelianti kunigaikščio Vytauto asmens didybę ir jo reikšmę Lietuvos istorijai. Vytauto galybės idėja iškeliamą kaip lietuvių dvasios stiprumo idėja. Pats Vytautas dramoje nevaizduojamas, bet jo didybė jaučiama kitų veikėjų veiksmuose ir rūpesčiuose. Tai milžinas, kurio paunksmėje pinasi sudėtingas Lietuvos ir Lenkijos politinis gyvenimas, nagrinėjamos asmeninės ir valstybinės problemos. Nors dramoje nenukrypstama nuo istorinės tikrovės, tačiau rašytojui labiau rūpėjo charakterių atskleidimas, jų psichologija.

Proza. Pats svarbiausias B. Sruogos grožinės prozos kūrinys – romanas *Dievų miškas*. Tai paties autoriaus atsiminimais paremtas veikalas apie Štuthofio [koncentracijos stovyklą](#). Gyvenimas stovykloje vaizduojamas labai gyvai, veiksmo nedaug, tačiau pasakojimas – intriguojantis.

Dievų miške pasakojama apie lietuvių inteligentus, kurie pateko į koncentracijos stovyklą. Romane apibūdinami prižiūrėtojai, [esesininkai](#), kalbama apie kalinius, aprašoma lagerio buitį: darbai, bausmės, mityba. Visa tai perteikiama beteisiu, pažeminto, myriop pasmerkto kalinio akimis. Sruogos pasakojimas yra ypatingas:

vertindamas ir aprašydamas tikrovės tragediją, rašytojas pasitelkia [ironiją](#), [satyrą](#) ir [groteską](#). Neigiamas pasakotojo [požiūris](#) į lagerio [prižiūrėtojus](#) esesininkus perteikiamas ironiškai, juos vadinant „narsuoliais“, „karžygiais“. Iš lagerio prižiūrėtojų šaipomasi vartojant [deminutyvus](#), jie vadinami „galvažudėliais“, „banditėliais“. Ironija Sruogai tampa ir pasaulio vertinimo, ir savisaugos priemone, padedančia nepasiduoti žmogaus naikinimo sistemai; ironija tarsi kauke prisidengia kenčiantis ir kitus užjaučiantis romano pasakotojas.

Kūrinio *Dievų miškas* pasakojimą jungia bendra erdvė (Dievų mišku vadinama vietovė Lenkijoje, kur buvo įkurtas koncentracijos lageris), laikas (nuo 1943 m. iki 1945 m.) ir pasakotojas (pats rašytojas) – visų įvykių liudytojas.

Kūriniai:

Pirmoji ištrauka iš B. Sruogos *Dievų miško* (XII skyrius, „Numirėliška dalia“)

Ei jūs tenai! Profesoriai, advokatai, kunigai, prokurorai! – šaukia j mus bloko raštvedys, padūkęs tirolietis Toni Fabro, kad net jam seilės per žandus [bliaukia](#), – ei jūs, šuns uodegos, inteligentija, stokite čia, [patvory](#), dešinėj!

Stojame mes jam čia, patvory, dešinėj. Dar šiek tiek pasibjaurojęs, liežuviu ir visom keturiom pamataravęs, sako jis mum:

– Ei jūs, kauliasnukiai, marš numirėlių nešt. Iš bloko, iš koridoriaus į ligoninę. Prie ligoninės paguldyt. Žiūrėkit man, kad nepamestumėt. Iš snukių jums košę padarysiu!

Ką gi, einame tų numirėlių žiūrėti. Brrrr... Vis dėlto! Kaipgi čia dabar. Poetas, lyrikas – ir lavonus tampyk!

– Na, na, [maitos](#) vaikai, nesivaipykite! Greičiau, [driskų išvažos!](#) – putoja [padūkęs](#) tirolietis Toni Fabro, – nēr čia ko! Po mėnesio ir jūs būsite tokie pat!

– Gal ir tiesą sako tasai padūkęs tirolietis Toni Fabro, perkūnas jį žino, – atsidūsti patylomis ir imi graibyti numirėlio koją.

– Kaipgi čia dabar nešti, – neišmanai, – toks baisus tasai numirėlis, pamėlynavęs, pajuodęs... Ir balti gyvulėliai, matyti, nesuspėję laiku pas kitus pabėgti, skuta kruta drabužių paviršiuje mažais būreliais, nelyginant avytės, pikto šuns išgąsdintos.

Pagaliau, [vėzdu](#) per šonus paraginti, kimbame į tuos numirėlius, nelyginant tarakonai į [košelieną](#). Kaip kam pasitaikė. Vieni geriau įsitaisė. Į vieną kibo keturiese: po vyrą į kojas ir rankas – ir numirėlis plaukte plaukia, žemės užpakaliu beveik nesiekdamas. Kartais per kokį klanelį ir pašliaužia trupučiuką – tokia jau numirėliška dalia, – ar jam ne vis tiek? Šiandie jį dar keturiese tempia, rytoj mane gal už vienos kojos [nučiunčins](#), – dėl tokių niekaniškių numirėliui nėra ko įsižeidinėti.

Man pasitaikė trupučiuką blogiau. Prie vieno numirėlio pasilikome mes dviese, aš ir mano mielas bičiulis Jonas, [bambizas](#) nuo Biržų. Jonas numirėlio pirmagalį užsivožė ant savo [gaspadorišku](#) pečių, aš [įsikinkiau](#) į numirėlio kojas it į [žagrę](#) bulvėm atarti – ir einame savo katorgininkiškas pareigas.

Pakeliui mūsų numirėlis ima ir atsidūsta tokiu giliu, gailiu, uždusiu atodūsiu.

– Na, na, – piktinas mano mielas bičiulis Jonas, bambizas nuo Biržų, – ko gi čia dabar dūsauji? Kad jau kartą mirei, tai ir būk numiręs, nebedūsauk, [susimildamas!](#) Kas tai matė: numirėlis – ir dūsauja!

Mudviem nulingavus dar kokius trisdešimt žingsnių, mūsų numirėlis praveria akis ir tokiu gailiu, tyliu balsu prašneka:

– Man baisiai nepatogu... Smaugia... Draugai, paleiskite mane... verčiau aš pats nueisiu...

Žiūrime mudu su Jonu į jį. Tikrai, numirėlis šneka. Lūpas krutina, čiaupsi, akis vartalioja. Išdžiūvęs toksai kaip giltinė, ant kurios griaučių mėlynmargė oda aptempta.

Besiriedami su numirėliu, nunešėm mes jį prie ligoninės, kuri buvo jau nebetoli. Jos palangėje ant sniego buvo suguldyta jau kelios numirėlių eilės. Vieni gulėjo užsimerkę, kiti – su praviromis akimis, nuogi, su numeriu, chemišku pieštuku ant krūtinės ir ant pilvo užrašytu. Visai kaip ant siuntinio. Ar nebuvo kartais mūsų valdžioje koks nors buvęs paštininkas, kad numirėlius į dangų taip gražiai numeruotus siunčia.

Antroji ištrauka iš B. Sruogos *Dievų miško* (XIII skyrius, „Dūšelių aprašymas“)

[...] Lagery klausti negalima. Lagery turi būti psichologas ir pranašas. Turi žinoti, kada kas kokiam banditui į galvą šauna. Turi pats numanyti, kas ant seilės užėjo tavo lydinčiam mušikai. Gausi mušti, kol suprasi savai, ko jisai nori.

Po keliolikos antausių ir aš supratau. To peniukšlio Mitiuchos išmanymu bosą turėjau panešti dar tris žingsnius toliau. Tiktai tris žingsnius!

Popiet – naujas mūsų galvelių aprašymas. Šį kartą – pats svarbiausias, pats rimčiausias.

Surašinėja įstaiga, vadinama Arbeitseinsatz – į darbus paskirstymo įstaiga. Vardas, pavardė, bobutės mirimo metai. Svarbiausia gi: kokį darbą moki dirbti? Čia – ypatingai svarbus klausimas, lemtingas kartorgininko buičiai, sprendžias: gyventi jam ar mirti.

Kurpiai, siuvėjai, staliai, dailidės, kalviai, šaltkalviai, monteriai, elektrikai, stikliai, mechanikai, tinkuotojai, barzdaskučiai ir kitokie amatininkai profesionalai gauna darbą dažniausiai pagal savo specialybę, beveik visuomet pastogėję. Iš pat pradžių jie atsiduria privilegijuotoj padėty. Jie gali pradėti šiaip taip verstis, kol pripras lagery. O apsipratę – gauna pašalinių darbų ir pajamų, darosi lagerio aristokratai.

Mūsų tarpe atsirado du ar trys buhalteriai, – jie veikia buvo pareikalauti į lengvą darbą pastogėje. Atsirado vienas ekonomistas, kainų kalkuliatorius, – ir tam neblogai išėjo: gana greitai gavo vietą raštinėje, kurioje vertėsi anekdotų pasakojimu. Gydytojas, vidaus ligų profesorius, – tiktai po penkių savaičių buvo pareikalautas į ligoninę kalinių gydyti. O visi kiti inteligentai, – teisininkai, kunigai, profesoriai, literatai, gamtos mokslininkai, gimnazijų direktoriai, inžinieriai, ekonomistai, – ko jie visi gali būti verti koncentracijos lagerio požiūriu?

Mano mielas bičiulis Jonas, bambizas nuo Biržų, pasisakė mokąs gerą alų daryti. Samagonas jam taip pat neblogai išeinąs...

Nusijuokė valdžios atstovai, išgirdę tokią specialybę, į bendrą lapą nieko neįrašė, bet vis dėlto ją pažymėjo – atskiroje privačioje knygutėje. Ilgainiui mano bičiulio gabumai buvo valdžios vyrų plačiai panaudoti – ir tai išėjo jam į sveikatą.

– O tu ką moki dirbti? – klausia manęs darbo skirstytojas.

– Nelabai ką, – atsakau virtuliškai išsitempęs, – mašinėle rašyti sugebėčiau... Daugiau dvidešimties metų rašau... Eilėraščius, dramas rašyti moku... Galėčiau dėstyti dramaturgiją. Gal ir Stanislavskio sistema išeitų... Apie režisūrą šį tą nuvokiu. Vaidybos studiją, teatrą organizuoti taip pat esu ne kartą bandęs...

– Scheisse, – sako man darbų skirstytojas, – tai ne darbas. Padoraus darbo, vadinasi, nieko nemoki?

– Galėčiau laikraštyje lagerį aprašyti... – bandau nusigandęs gelbėtis, padoresnės specialybės beieškodamas.

– Ką? Laikraštyje lagerį aprašyti? – sušuko pasipiktinęs darbų skirstytojas, – aš tau parodysiu laikraštį! Šuva šitas! Rašyk: šitas: kiauliašuva, Sauhund, – atseit, aš, – nieko nemoku, – be jokios profesijos, – padiktavo darbų skirstytojas savo raštininkui.

Beveik visas mūsų inteligentijos būrys pasirodė nieko nemokąs, tetinkąs tiktai sunkiausiam, jokio mokslo nereikalingam darbui. Sunkiausiam darbui – ir krematoriumo kaminui.

Per tą porą lageryje praleistų dienų jau buvo galima daug kas pamatyti, daug ko išmokti...

Klausimai:

1. Kaip manote, kodėl rašytojas savo romaną pavadino „Dievų mišku“? Kaip pavadinimas atspindi romano idėją?
2. Prisiminkite ir glaustai papasakokite, kaip buvo parašyta knyga *Dievų miškas*.
3. Apibūdinkite ištraukos pasakotoją. Ar jis jums primena kokį nors kitą literatūros personažą? Kokie skaitytojo jausmai pasakotojui?
4. Pasvarstykite, kodėl, sprendžiant iš antrosios ištraukos, darbų paskirstytojas pasipiktino, kai pasakotojas pasisiūlė aprašyti lagerį laikraštyje.
5. Raskite ironijos pavyzdžių, juos aprašykite ir paaiškinkite jų sukuriamą įspūdį.

Žodynėlis:

simbolistas: simbolizmo sekėjas, idėjas, emocijas reiškiantis per simbolius; *symbolist*

simbolizmas: modernistinė meno kryptis, kuri svarbiausiomis meno išraiškomis laikė simbolius, asociacijas, užuominas, formos muzikalumą; *symbolism*

koncentracijos stovykla: vieta, kur laikomi karo belaisviai, kaliniai; *camp*

esesininkas: *member of a unit of Nazis created as bodyguard to Hitler and later expanded to take charge of intelligence, central security, policing action, and the mass extermination of those they considered undesirable.*

ironija: paslėpta sąmoninga pašaipa, kai žodis ar posakis vartojamas atvirkščia, priešinga reikšme; *irony*

satyra: meno rūšis, stipriai pašiepianti apsileidimą, korupciją ir pan.; *satire*

groteskas: aplinkos vaizdavimas perdėta, komiška forma; *grotesque*

požiūris: nusistatymas, pozicija; *view, position*

prižiūrėtojas: tvarkytojas; *supervisor, tender*

deminutyvas: mažiškos ar maloninės reikšmės žodžio forma; *diminutive*

bliaukti: be sustojimo tekėti; *to stream without stop*

patvorys: už tvoros, prie tvoros; *hedges*

maita: *carrion*

driskių išvaržos: *hernias of hoboos*

padūkęs: nepaprastas, smarkus; *boisterous*

vėzdas: pagalys; *stick*

košeliena: drebučiai su mėsos gabaliukais; *meat jelly*

bambizas: ironiškai – reformatų tikintysis, babtistas

gaspadorius: ► šeimininkas

įsikinkyti: *to harness oneself*

žagrė: senovinis instrumentas žemei arti, arklas; *wooden plough*

nučiunčinti: nuvilkti; *to drag*
susimilti: pasigailėti; *to have pity*
mėlynmargė: išmėtyta mėlynomis dėmėmis;
rietis: ginčytis; to be at each other's throat
dūšėlė: ► siela (kalbama apie žmogaus vidinį pasaulį, tekste skamba kaip ironiškas posakis); *soul*
monteris: taisytojas; *mender*
barzdaskutis: tas, kuris skuta barzdas; *barber*
samagonas: ► degtinė: stiprus alkoholinis gėrimas; *vodka*
virdulys: arbatinukas

Nuorodos:

Tekstų šaltiniai:

<http://www.antologija.lt/texts/39/tekstas/12.html>

<http://www.antologija.lt/texts/39/tekstas/13.html>

Plačiau apie autorių ir jo kūrybą:

http://www.antologija.lt/texts/39/autor_1.html

http://lt.wikipedia.org/wiki/Balys_Sruoga

Lina Rimavičiūtė, *Literatūra 10 klasei*, II dalis, Vilnius: Alma littera, 2000.

Lietuvių literatūros konspektas abiturientui, Vilnius: Baltos lankos, 2008.

Nijolė Šervenikaitė, *Literatūra 10 klasei*, I dalis, Vilnius: Alma littera, 1999.

Parengė Sigita Jakutavičienė